
Fråga om beslut av rektor vid ett universitet att inleda en granskning av en professors forskning innebar en kränkning av professors meddelarfrihet. Även fråga om utformning av avsnitt i universitetets interna regler för hantering av anklagelser om ohederlighet i forskning

Bakgrund

Under våren 2005 uttalade sig en professor vid Uppsala universitet i två tv-program. Professorns uttalanden väckte starka reaktioner. I ett pressmeddelande den 7 juni 2005 tillkännagav dåvarande rektor för Uppsala universitet att universitetet skulle granska professors forskning och att det skulle ske i enlighet med universitetets handlingsprogram för hantering av anklagelser om ohederlighet i forskning. I beslut den 9 juni 2005 uppdrog rektor åt dekanus för den samhällsvetenskapliga fakulteten att, i enlighet med nämnda regler, granska professors forskning ”utifrån de framförda anklagelserna och hennes publicerade arbeten”. En s.k. förberedande undersökning genomfördes under hösten 2005. Dekanus fann i beslut den 15 december 2005 att den förberedande undersökningen inte gav ”underlag för en slutsats om att vetenskaplig ohederlighet påvisats”. Tillräcklig grund för en fullständig utredning förelåg inte. Rektor instämde i dekanus slutsats och konstaterade att ärendet därmed var formellt avslutat.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA och BB klagomål mot rektor för Uppsala universitet. Klagomålen avsåg i huvudsak dåvarande rektors, CC, beslut att inleda en granskning mot en professors forskning. Vidare ifrågasattes i olika hänseenden det regelverk – Vetenskaplig ohederlighet (regler avseende förfarandet vid anklagelse om), dnr UFV 2004/1477 – som gällde vid Uppsala universitet avseende förfarandet vid en sådan granskning samt tillämpningen av reglerna.

AA och BB anförde bl.a. följande.

1. Den enda anledningen till att CC beslutade att inleda en granskning av professors forskning var hennes medverkan i media. Beslutet innebar därför ett allvarligt ingrepp i professors grundlagsfästa meddelarfrihet.

2 a. Universitetets föreskrifter med rubriken Vetenskaplig ohederlighet (regler avseende förfarandet vid anklagelse om) beslutades av CC den 5 oktober 2004. Föreskrifter av detta slag torde inte kunna utfärdas utan stöd i lag eller särskilt normgivningsbemyndigande. Föreskrifterna går betydligt längre än att endast utgöra ”interna förfaranderegler och handläggningsprinciper” som universitetet har hävdad i en skrivelse till professorn. Föreskrifterna innehåller tydliga ålägganden för hur ”varje person som deltar i forskningsverksamhet vid Uppsala universitet” skall bedriva sin verksamhet. Den granskade kan anmodas att inge skrifter m.m. och på så sätt tvångsvis underkastas förfarandet. Vidare innehåller föreskrifterna sanktioner utöver vad som följer av lag. I § 15 i nämnda regler stadgas t.ex. att rektor kan besluta om åtgärder som kan innefatta ett ”krav att rätta eller dra tillbaka publicerat material, avskiljande från projektet eller annan i det enskilda fallet lämplig åtgärd”.

2 b. Professorn borde ha beretts tillfälle att yttra sig innan beslut fattades om att låta granska hennes forskning.

2 c. Det kan ifrågasättas varför det var rektor och inte styrelsen som i enlighet med 2 kap. 2 § sjätte punkten högskoleförordningen (1993:100), beslutade att anta de aktuella föreskrifterna. Handläggningen skedde inte i överensstämmelse med högskoleförordningens och verksförordningens (1995:1322) bestämmelser. Till exempel fattade CC beslut om att inleda utredning utan att föredragning hade skett. Beslutet synes inte heller ha dokumenterats.

2 d. Granskningsförfarandet skedde inte i enlighet med vad som anges i universitetets egna föreskrifter. Utredning inleddes sålunda utan att misstanke om vetenskaplig ohederlighet hade uppkommit och det avslutades inte inom föreskriven tid m.m.

Till anmälan hade fogats ett antal handlingar.

Utredning

Från Uppsala universitets hemsida inhämtades utlåtande den 9 december 2005 avgivet av de personer som i egenskap av sakkunniga hade utfört granskningen av professors forskning, dekanus beslut den 15 december 2005 i fråga om den förberedande undersökningen och rektors yttrande samma dag i saken.

Rektor för Uppsala universitet anmodades att yttra sig över vad som framfördes i AA:s och BB:s anmälan till JO avseende rätten för Uppsala universitet att utan stöd i lag eller annan författning utfärda aktuella regler avseende förfarandet vid anklagelse om vetenskaplig ohederlighet (punkt 2 a i anmälan). Därvid skulle belysas den närmare innebörden av sanktionsregeln i § 15, särskilt vad gäller att rektor kan kräva att publicerat material rättas eller dras tillbaka. Yttrandet skulle vidare bemöta anmälarnas ifrågasättande av att det var rektor, inte styrelsen, som beslutade att anta de aktuella reglerna (punkt 2 c första meningen i anmälan).

I det av CC avgivna remissvaret anfördes följande (*bilagorna och hänvisningarna därtill är här utelämnade; JO:s anmärkning*).

Yttrande med anledning av anmälan, dnr 4210-2005

Justitieombudsmannen (JO) har i remiss 2006-01-19 begärt yttrande av Uppsala universitet med anledning av en anmälan. JO har anmodat Uppsala universitet att yttra sig över punkten 2 a i anmälan som berör frågan om det finns lagstöd för universitetets regler avseende handläggningen av ärenden om misstänkt vetenskaplig ohederlighet och även belysa § 15 i universitetets regelverk samt punkten 2 c första meningen i anmälan som berör vem som har att besluta om sådana regler. Uppsala universitet vill anföra följande.

Inledningsvis vill Uppsala universitet påpeka att det som universitetet har genomfört är en förberedande utredning om misstänkt vetenskaplig ohederlighet i enlighet med universitetets regelverk, inte som anmälarna felaktigt påstår, en disciplinär granskning. Vid en disciplinär granskning tillämpas de regler som rör sådana ärenden, exempelvis lagen om offentlig anställning (1994:260), förvaltningslagen (1986:223), verksförordningen (1995:1322), högskolelagen (1992:1434) och högskoleförordningen (1993:100).

Finns det lagstöd för universitetets regler (2 a)?

Enligt RF 8 kap. 3 § skall föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som gäller åligganden för enskilda eller i övrigt avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden, meddelas genom lag. Sådana föreskrifter är bland andra föreskrifter om brott och rättsverkan av brott, om skatt till staten samt om rekvisition och annat sådant förfogande.

Vidare stadgas i RF 11 kap. 10 § att grundläggande bestämmelser om statstjänstemännens rättsställning i andra hänseenden än i RF meddelas i lag. Sådana bestämmelser finns bland annat i de tidigare nämnda lagarna. Dessa bestämmelser kan bli aktuella att tillämpa om en utredning om vetenskaplig ohederlighet resulterar i att ett disciplinförfarande enligt lagen om offentlig anställning kommer i fråga. Däremot är inte bestämmelsen i RF 11 kap. 10 § tillämplig på universitetets regelverk avseende utredningsförfarandet.

Arbetsrättsliga regler i offentlig verksamhet kan innefatta sådana regler som avses i RF 8 kap. 3 § till exempel vad gäller disciplinära påföljder. RF 8 kap. 3 § avser dock inte samtliga aspekter av offentlig anställning eller uppdrag vid en myndighet. Enligt kommentaren till grundlagen så hör inte alla föreskrifter mellan enskilda och det allmänna till det primära lagområdet enligt förevarande stadgande.¹ Det skall vara fråga om åligganden för enskilda eller i övrigt ingrepp i dessa förhållanden. Utanför regelverket faller enligt kommentaren regler om myndigheternas organisation och arbetsformer och om förvaltningsförfarandet. Till denna kategori regler hör, enligt Uppsala universitets mening, universitetets ”Regler avseende förfarande vid anklagelse om vetenskaplig ohederlighet” dnr 2004/1477.

Reglerna har tillkommit mot bakgrund av universitetets ansvar för vetenskapens legitimitet, som också uttrycks i högskolelagen 1 kap. 3 a § ”[I] högskolornas verksamhet skall vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas”, samt stadgandet i högskolelagen 1 kap. 4 § ”[V]erksamheten skall avpassas så att en hög kvalitet nås, såväl i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet”. Syftet med regelverket är således dels preventivt, dels att ge en

¹ Petré/Ragnemalm, Sveriges grundlagar, tolfte upplagan, s. 173.

handledning för hur utredningsförfarandet skall ske vid eventuell misstanke om vetenskaplig ohederlighet.

Fråga uppkommer om en utredning enligt universitetets regelverk vid misstankar om vetenskaplig ohederlighet innebär myndighetsutövning mot någon anställd eller annan som deltar i forskningsverksamhet vid Uppsala universitet.

Myndighetsutövning brukar definieras enligt följande ”utövning av befogenhet att för enskild bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinpåföljd, avskedande eller annat jämförbart förhållande”.² Det skall således vara uttryck för samhällets maktbefogenhet i förhållande till medborgare.

JO har i ett fall (dnr 2404-1998) (*se JO:s ämbetsberättelse 2000/01 s.237; JO:s anmärkning*) bedömt om en utredning vid en myndighet samt personalansvarsnämndens beslut att åtalsanmäla en anställd, innebär myndighetsutövning. JO anför i sin utredning att ”[B]eslutet i nämnden i denna del var inte av någon bindande karaktär, utan innebar endast att nämnden på det material som ingivits av verkets internrevision bedömde att ansvarsfrågan skulle bli föremål för åklagarens prövning och nämnden därför lämnade över ärendet till denne för vidare handläggning. AMS beslut har således inte någon självständig rättsverkan gentemot DD”

I det nu aktuella fallet är det endast fråga om en förberedande undersökning som avslutades då någon misstanke om ohederlighet inte kunde styrkas. Som också hänvisas till i universitetets regelverk kan följden av en fullständig utredning om vetenskaplig ohederlighet bland annat bli att om utredningen resulterar i att misstanke om brott föreligger ärendet överlämnas till polis och åklagare och, om misstanke om tjänstefel föreligger, ärendet anmäls till ansvarsnämnd. Ingen av dessa åtgärder har någon självständig rättsverkan varför det beslut som fattas inte innebär myndighetsutövning. Regelverkets § 15 behandlas nedan under egen rubrik.

Ovan konstateras att det inte är fråga om myndighetsutövning när en granskning enligt Uppsala universitetets regelverk företas. Det är inte heller fråga om åligganden eller ingrepp för enskilda. Vidare torde föreskrifterna om granskningsförfarandet vara att hänföra till ”arbetsformer” för Uppsala universitet vilket medför att dessa inte heller på den grunden omfattas av regleringen i RF 8 kap. 3 §.

Uppsala universitetets regler om utredningsförfarandet vid misstankar om vetenskaplig ohederlighet torde, enligt Uppsala universitetets mening, vara att anse som sådana regler som avses i verksförordningens 18 § ”formerna för myndigheternas verksamhet”. Stöd finns således för att besluta om regler som avser formerna för utredning om förfarande vid anklagelse om vetenskaplig ohederlighet.

I proposition 2000/01:3, Forskning och förnyelse, konstaterar regeringen att riktlinjer för hur utredningar avseende misstanke om forskningsfusk skall (SUHF) och att dessa regler tillämpas av högskolorna (anförd prop. s. 89).

Regeringen anser det således korrekt att universitet och högskolor har ett regelverk som styr förfarandet vid misstanke om ohederlighet i forskningen.

Det kan även konstateras att regeringen har sänt ut en remiss angående ett förslag till reglering i högskoleförordningen av en högskolas ansvar för utredning av misstankar om oredlighet i forskning vid universitet och högskolor (Dnr U2004/2082/UH).

Enligt regeringspromemorian innebär förslaget ”att ansvaret för att utreda sådana misstankar om oredlighet i forskningen även fortsättningsvis skall ligga på det lärosäte där forskningen utförs”. Enligt regeringen är det således klart att universitet

² Strömberg, Allmän förvaltningsrätt, tjugoförsta upplagan s. 19.

och högskolor redan i dag har en utredningsskyldighet men att den behöver förtydligas.

Eftersom universitet och högskolor har ett ansvar för att utreda om oredlighet föreligger måste universitet och högskolor också ha befogenhet att besluta om formerna för hur en utredning skall genomföras.

I samband med införandet av den nya paragrafen i högskoleförordningen är det önskvärt, enligt Uppsala universitet, att regeringen tydliggör universitetets och högskolors befogenhet att också tillskapa regler för förfarandet vid utredningar om misstänkt vetenskaplig ohederlighet.

Angående 15 § i universitetets regelverk avseende förfarandet vid misstanke om vetenskaplig ohederlighet

Enligt 15 § i Uppsala universitetets regelverk kan rektor på grundval av den fullständiga utredningens resultat besluta om eventuella åtgärder. Åtgärderna kan, allt efter allvarligheten i förseelsen, innefatta ett krav att rätta eller dra tillbaka publicerat material, avskiljande från projektet eller annan i det enskilda fallet lämplig åtgärd.

Högskolelagens 1 kap. 3 a § anger att i högskolornas verksamhet skall vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas. Vidare skall verksamheten enligt högskolelagens 1 kap. 4 § anpassas så att en hög kvalitet nås, såväl

i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet.

I proposition 2001/02:15, Den öppna högskolan, betonar regeringen ”att rektor är verksamhetens främsta företrädare och myndighetens chef med ansvar för den direkta verksamheten och driften av högskolan. Rektors uppgifter regleras, förutom i högskolelagen och högskoleförordningen, i verksförordningen. Med utgångspunkt från 7 § verksförordningen skall rektor se till att verksamheten drivs författningensligt och effektivt. Samma förordning 8 § stadgar att rektor också ansvarar för högskolans arbetsgivarpolitik” (anförd prop. s. 156).

Det är således rektor i egenskap av verksamhetens högsta företrädare som ansvarar för att verksamheten bedrivs författningensligt. Det kan ske exempelvis genom att se till att felaktigt material blir rättat eller återkallat i enlighet med högskolelagens regler om hög kvalitet och vetenskapens trovärdighet.

Tryckfrihetsförordningen (TF) 1 kap. 3 § stadgar att ”[F]ör missbruk av tryckfriheten eller medverkan däri må ej någon i annan ordning eller i annat fall än denna förordning bestämmer kunna tilltalas eller dömas till ansvar eller ersättningsskyldighet eller skriften konfiskeras eller läggas under beslag.”

Tryckfrihetens syfte är enligt TF att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning. Av förarbetena till TF framgår, att lagstiftaren i första hand velat skydda en fri nyhetsförmedling och en obesuren politisk debatt. I nära samband med tryckfrihetens politiska uppgift anges dess betydelse ur en mera vidsträckt kulturell synpunkt såsom grundval för en allmän upplysning.

Enligt 1 kap. 3 § TF gäller, att missbruk av tryckfriheten eller medverkan däri inte får medföra ansvar eller ersättningsskyldighet i annan ordning eller i annat fall än som anges i förordningen. Denna är sålunda exklusivt tillämplig beträffande missbruk av det tryckta ordet.

TF:s exklusivitet gäller emellertid enbart missbruk av tryckfriheten som en form av yttrandefrihet. Innehållet i tryckt skrift som är brottsligt i annat hänseende än som ett överskridande av yttrandefrihetens gränser faller sålunda utanför TF:s område.

Frågan om ingripande kan ske enligt allmän lag för brott begångna i tryckt skrift får därför i tveksamma fall bedömas med ledning av tryckfrihetens syfte.

Enligt kommentaren till TF så betraktas exempelvis bedrägeri med hjälp av en tryckpress som vilket bedrägeri som helst och marknadsföringslagen stadgar straff för den som vid marknadsföring använder vilseledande framställning, även tryckt

sådan.³ Axberger menar att utanför grundlagsskyddet faller yttranden som TF inte typiskt sett avser att värna, exempelvis **vilseledande** och **oredlighet**.⁴

Ovanstående innebär att enbart den orsaken att något är framfört i en tryckt skrift inte innebär att det är fritt från andra sanktioner än de som är förbehållna TF. Forskningsfusk som uppdagas på grund av publicering bör enligt Uppsala universitet bedömas som ett brott som faller enbart under allmän lag med hänvisning till att det saknas samband med yttrandefriheten. Om detta skulle underkännas vid en domstolsprövning så torde lagstiftningen behöva ändras så att TF:s brottskatalog utvidgas eller att sådana handlingar förs undan från TF:s tillämpningsområde.

Enligt universitetets regelverk kan rektor ställa krav på att publicerat material, som vid en utredning befunnits felaktigt, skall rättas eller dras tillbaka.

Rektor som myndighetschef måste kunna påtala ett ”felaktigt arbete” och kräva att en produkt återkallas eller rättas vare sig det rör sig om en vara eller annat som är bristfälligt. I detta fall finns dessutom uttryckliga regler för att kvaliteten och vetenskapens trovärdighet skall värnas och att rektor har ansvar för verksamheten. Spridning av falska forskningsresultat kan även medföra risker för tredje man, exempelvis när medicinsk eller farmaceutisk forskning leder fram till nya felaktiga behandlingsmetoder.

En vetenskaplig framställning, som vid en undersökning har befunnits vara felaktig, är ett sådant yttrande som Axberger menar faller utanför det område som TF avser att värna.⁵

Det krav som rektor kan ställa är dock inte ett rättsligt bindande krav utan skall ses som en uppmaning till vederbörande att vidta åtgärder. Om forskaren väljer att inte följa uppmaningen har universitetet ingen möjlighet att tvinga forskaren att rätta materialet eller dra tillbaka det.

Vidare torde det stå klart att rektor, som myndighetens högste chef, kan besluta om vilka personer som skall ingå i ett projekt. Arbetsgivaren har en arbetsledningsrätt som ger arbetsgivaren rätt att leda och fördela arbetet vid myndigheten. Om någon av olika skäl inte är lämplig i ett visst sammanhang kan arbetsgivaren, inom ramen för lagar och bestämmelser i exempelvis kollektivavtal, besluta om omplacering.

Utöver dessa möjligheter kan rektor, för det fall att misstanke om brott föreligger, besluta att överlämna ärendet till polis och åklagare eller till ansvarsnämnd.

Uppsala universitet vill betona att i det nu aktuella fallet blev inget av ovanstående aktuellt eftersom ärendet avslutades efter den förberedande undersökningen då någon misstanke om ohederlighet inte kunde styrkas.

Vem skall besluta om förfarandereglerna vid utredning om misstänkt vetenskaplig ohederlighet (2 c)?

Uppsala universitet har haft sina regler avseende det interna utredningsförfarandet vid misstankar om vetenskaplig ohederlighet sedan år 1995. Reglerna har ändrats år 1996, 1998 och 2004. Beslut om dessa regler har tagits av rektor år 1995, 1996 och 2004, medan styrelsen vid Uppsala universitet beslutade om ändringar i reglerna 1998.

³ Petré/Ragnemalm, Sveriges grundlagar, tolfte upplagan s. 381.

⁴ Axberger, Tryckfrihetens gränser, s. 50.

⁵ Axberger, Tryckfrihetens gränser, s. 50.

Anmälarna ifrågasätter i sin anmälan till JO varför rektor och inte styrelsen har beslutat om det nu gällande regelverket. Enligt högskoleförordningen 2 kap. 2 § skall styrelsen för en högskola besluta bland annat ”om viktigare föreskrifter”.

Vad som avses med viktigare föreskrifter framgår inte av nämnda stadgande. Någon definition av vad som avses med begreppet ”föreskrift” synes heller inte finnas. Enligt Uppsala universitets mening torde det vara klart att med föreskrifter åsyftas regler som har rättsverkan mot tredje man, exempelvis sådana föreskrifter som Skatteverket utfärdar och inte sådana regler som endast riktar sig till den egna personalen.

Enligt 2 kap. 2 § högskoleförordningen skall inte alla sådana föreskrifter beslutas av styrelsen utan endast viktigare föreskrifter.

De regler som här är aktuella berör som ovan nämnts endast personer som genom anställning eller på annat sätt är knutna till Uppsala universitet. De berör inte enskilda i den meningen att alla och envar är underordnade dessa regler. Uppsala universitet kan exempelvis inte utreda en forskare som är knuten till Stockholms universitet.

Även regeringen är av den uppfattningen att det är rektor som skall besluta om formerna för hur utredningar avseende misstänkt vetenskaplig ohederlighet skall genomföras. I ovan nämnda proposition 2000/01:3 anför regeringen följande angående riktlinjer för utredningar om misstänkt forskningsfusk ”[Y]tterst är det rektor såsom myndighetschef som är ansvarig för att sådana utredningar kommer till stånd samt för formerna för dessa utredningar” (anförd prop. s. 89). I promemorian ”Förslag till reglering i högskoleförordningen av en högskolas ansvar för utredning av misstankor om oredlighet i forskningen vid universitet och högskolor” återkommer regeringen med sin ståndpunkt 2”[E]nligt 2 kap. 3 § högskolelagen har rektor som myndighetschef närmast under styrelsen ansvar för ledningen av verksamheten och av detta följer att rektor har ett ansvar för att utredningen av en misstanke om oredlighet i forskningen kommer till stånd samt formerna för dessa utredningar.”

Enligt regeringen är det således klart att det är rektor som har att besluta om formerna för hur utredningar angående misstänkt vetenskaplig ohederlighet skall genomföras.

Uppsala universitets regler avseende förfarandet vid misstanke om vetenskaplig ohederlighet kan inte anses vara föreskrifter i den mening som åsyftas i högskoleförordningen 2 kap. 2 §. Skulle det trots allt bedömas som föreskrifter kan de inte anses vara viktigare föreskrifter.

De regler angående förfarandet vid misstanke om vetenskaplig ohederlighet som Uppsala universitet har beslutat om torde, enligt Uppsala universitets mening, vara sådana som avses i verksförordningens 18 § ”formerna för myndigheternas verksamhet”. Något krav att sådana interna regler skall beslutas av styrelsen finns inte. Universitetet har inte på ett konsekvent sätt handlagt beslutandet av regelverket men det påverkar inte regelverkets status.

AA kommenterade remissvaret och anförde bl.a. följande. Mot bakgrund av rubriceringen som föregår § 15 i aktuella föreskrifter och formuleringen av själva regeln är det svårt att se hur regeln skall kunna uppfattas som en uppmaning. Ett krav som rektor med stöd i en föreskrift riktar mot den enskilde forskaren att vidta vissa åtgärder kommer naturligtvis att uppfattas som förpliktande. En vägran att följa rektors direktiv kan ses som en ordervägran och föranleda arbetsrättsliga och disciplinära åtgärder. – Påståendet i remissvaret om att ”[E]n vetenskaplig framställning, som vid en undersökning har befunnits vara felaktig, är ett sådant yttrande som Axberger menar faller utanför det område som TF avser att värna”, är

en vilseledande och oriktig beskrivning av vad som anförs i den avhandling som det hänvisas till (*se remissvaret med hänvisning, not 5; JO:s anmärkning*).

I ett beslut den 11 september 2006 anförde *JO André* följande.

Bedömning

AA och BB har gjort gällande att dåvarande rektors, CC, beslut att inleda en s.k. förberedande undersökning av professors forskning har inneburit ett allvarligt ingrepp i professors grundlagsfästa meddelarfrihet eftersom beslutet uteslutande var en reaktion på att professorn hade uttalat sig i media.

I 2 kap. 1 § 1 regeringsformen (RF) stadgas att varje medborgare gentemot det allmänna är tillförsäkrad yttrandefrihet, varmed avses frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Begränsning av yttrandefriheten får enligt 2 kap. 12 § RF endast ske genom lag eller, i vissa fall, genom annan författning. Genom bestämmelserna i yttrandefrihetsgrundlagen (YGL) och tryckfrihetsförordningen (TF) om meddelarfrihet ges yttrandefriheten till viss del ett särskilt skydd. Dessa regler tar sikte på rätten att för offentliggörande i bl.a. television respektive tryckt skrift lämna uppgifter i vilket ämne som helst.

Det skydd för yttrandefriheten som RF, YGL och TF anger är ett skydd gentemot "det allmänna", exempelvis ledningen för ett universitet. Skyddet innebär bl.a. att en rektor såsom företrädare för det allmänna inte får utnyttja sin position till att inskränka anställdas grundlagsskyddade rättighet att fritt meddela sig med medier. Företrädare för det allmänna bör även vinnlägga sig om att inte uttala sig eller agera på ett sätt som är ägnat att uppfattas som försök att förmå anställda att avhålla sig från att använda sig av sina rättigheter. De får inte heller handla på ett sådant sätt att de skapar rädsla för någon typ av repressalier för den som nyttjar meddelarfriheten.

Rektor för ett universitet är verksamhetens främste företrädare och myndighetens chef med ansvar för den direkta verksamheten och driften av universitetet. Rektor är därmed ansvarig för att verksamheten vid universitetet avpassas så att en hög kvalitet nås, såväl i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet, samt att vetenskapens trovärdighet och god forskningssed värnas (1 kap. 4 § första stycket och 1 kap. 3 a § högskolelagen [1992:1434]). Vid misstanke om ohederlighet i den forskning som drivs vid universitetet ankommer det på universitetet att utreda misstanken. Sedan den 1 september 2006 kompletteras 1 kap. 3 a § högskolelagen med en bestämmelse 1 kap. 16 § högskoleförordningen (1993:100) som tydliggör och betonar högskolans ansvar för att utreda frågor om oredlighet i forskningen (se Utbildnings- och kulturdepartementets promemoria den 19 januari 2006 s. 1 och 5, bilaga till remiss U2004/2082/UH). Enligt 1 kap. 16 § högskoleförordningen skall en högskola som genom en anmälan eller på något annat sätt får kännedom om en misstanke om oredlighet i forskning, konstnärligt utvecklingsarbete eller annat utvecklingsarbete

vid högskolan utreda misstankarna. Av ordalydelsen framgår att utredningsskyldigheten föreligger oavsett hur misstankarna har väckts. De nämnda bestämmelserna skall givetvis inte användas som förevändning för att vidta grundlagsstridiga åtgärder. Det står dock klart att ett universitet eller en högskola inte kan vara förhindrad att utreda en misstanke om vetenskaplig ohederlighet i forskning av det skälet att misstanken har uppstått efter att uttalanden skett i media.

I förevarande fall ger den till anmälan fogade utredningen, sammantaget med det från Uppsala universitets hemsida inhämtade materialet, enligt min mening inte vid handen att CC:s beslut att inleda en förberedande undersökning har inneburit någon kränkning av den berörda professors meddelarfrihet. Jag har således inte funnit skäl att utreda klagomålen i detta avseende.

Jag har däremot funnit skäl att närmare beröra vissa frågor rörande Uppsala universitets regler ”Vetenskaplig ohederlighet (regler avseende förfarandet vid anklagelse om)”, dnr UFV 2004/1477.

Uppsala universitet har i sitt remissvar utförligt redogjort för hur universitetet ser på regelverkets status och rektors rätt att besluta om sådana förfaranderegler som här är i fråga. I dessa delar instämmer jag i universitetets bedömning och finner inte skäl att vidare uppehålla mig vid de mer övergripande frågeställningarna.

I regelverket finns ett avsnitt rubricerat ”Sanktioner”. Där regleras bl.a. vilka åtgärder universitetet skall vidta vid misstanke om brott. I § 15 i detta avsnitt stadgas följande.

På grundval av den fullständiga utredningens resultat har rektor att besluta om eventuella åtgärder. Åtgärderna kan, allt efter allvarligheten i förseelsen, innefatta ett krav att rätta eller dra tillbaka publicerat material, avskiljande från projektet eller annan i det enskilda fallet lämplig åtgärd.

Det kan konstateras att remissvaret inte bringar klarhet i den närmare innebörden av att rektor kan uppställa krav på att publicerat material rättas eller dras tillbaka. I remissvaret anförs endast att det inte är fråga om ett rättsligt bindande krav, utan att det skall ses som ”en uppmaning till vederbörande att vidta åtgärder” och att universitetet, om forskaren väljer att inte följa uppmaningen, inte har någon möjlighet att tvinga forskaren att rätta materialet eller dra tillbaka det.

Jag finner inte anledning att ifrågasätta att det förhåller sig på det sätt som universitetet har uppgivit. Då det således inte rör sig om en sanktionsregel föreligger det inte heller i denna del skäl för mig att gå in på frågan om behovet av lagstöd eller normgivningsbemyndigande.

Såsom AA har invänt i sin kommentar till remissvaret ger emellertid rubriken för det aktuella avsnittet och regelns utformning inte intryck av att det endast är en uppmaning som åsyftas.

Det är givetvis av största vikt att regler för en myndighets interna handläggning ges en sådan utformning att det inte skall behöva uppkomma några tveksamheter i

fråga om deras karaktär och innebörd. Det måste, i fall som det aktuella, där den enskildes heder sätts i fråga och det gäller en myndighets möjlighet att vidta åtgärder mot en enskild, ställas höga krav på att reglerna är tydliga och inte lämnar utrymme för missuppfattningar rörande innebörden av dem. Jag utgår från att erforderliga åtgärder vidtas för att komma till rätta med otydligheten både vad gäller den aktuella rubriken och det hittills berörda innehållet i § 15 .

När det gäller övriga i § 15 angivna åtgärder som rektor kan vidta, instämmer jag i universitetets bedömning att det är fråga om beslut som arbetsgivaren kan fatta inom ramen för sin arbetsledningsrätt. Jag finner därför inte skäl att ytterligare uppehålla mig vid den saken.

Vad AA och BB i övrigt har anfört ger mig inte tillräckliga skäl att anta att det är påkallat med någon åtgärd eller något uttalande från min sida.

Med de delvis kritiska uttalanden som har gjorts rörande formuleringen av universitetets interna regler avslutas ärendet.